

KULTURA

IZLOŽBA »Korak do novog stoljeća: Gospodarska izložba u Zagrebu 1891.« u Muzeju grada Zagreba

Zalet za urbanizaciju Zagreba

Izložba je prerasla u prvorazredan društveni događaj u Zagrebu i Hrvatskoj s političkim odjecima

Marijan LIPOVAC

Godina 1891. često se spominje u povijesti Zagreba, posebno u kontekstu njegova razvoja u moderni velegrad. Među ostalim održana je jubilarna Gospodarsko-šumarska izložba od 15. kolovoza do 15. listopada 1891. Iako zamišljena prije svega kao manifestacija gospodarskog karaktera, izložba je dobila svehrvatsko obilježje i prerasla u prvorazredan društveni događaj u Zagrebu i Hrvatskoj s političkim odjecima.

Toj izložbi i njezinim gospodarskim, političkim, urbanističkim i modernizacijskim utjecajima na Zagreb i Hrvatsku posvećena je izložba »Korak do novog stoljeća: Gospodarska izložba u Zagrebu 1891.« koja se od 15. ožujka do 1. svibnja održava u Muzeju grada Zagreba.

Izložbu karakterizira moderan i inovativan postav za koji je zaslužan dizajnerski studio Bilić-Müller, a autor izložbe je kustos Muzeja Goran Arčabić, koji je već samim nazivom naglasio koliko je Gospodarska izložba nagovijestila zbivanja i procese koji su uslijedili u nadolazećem 20. stoljeću.

Uređenje Sveučilišnog trga

Ono što je danas najvidljivije, izložba je poslužila kao katalizator urbanizacije i oblikovanja zapadnog ruba Donjega grada. Prostor na kojem se izložba održavala, tadašnji Sveučilišni trg, unatoč reprezentativnom imenu, sve do 1890. bio je stočno sajmište.

Za potrebe izložbe trg je u potpunosti uređen, niveliran i opremljen infrastrukturom, što je ubrzalo njegovo konačno uređenje 1895. kad je otvorena zgrada HNK. Kako se Trg povijesno i urbanistički razvijao od 1860. pa do 1964., kad je sagrađena zgrada Ferimporta, posjetitelji izložbe u Muzeju grada Zagreba mogu vidjeti zahvaljujući multimedijskoj prezentaciji koju su izradili Studio 2+ i Tihoni Brčić.

Tijekom održavanja Gospodarske izložbe otvoren je Botanički vrt, u kojem se danas nalazi još jedan pod-

Paviljoni Gospodarske izložbe na tadašnjem Sveučilišnom trgu

Paviljon Dalmacije bio je smješten ispred današnjeg Muzeja za umjetnost i obrt

■ *Vlada bana Dragutina Khuen-Héderváryja dugo je odbijala financirati izložbu i dati dozvolu za njezino održavanje*

sjetnik na izložbu – renovirani paviljon Zemaljskih kaznionica. Glazbeni paviljon s Gospodarske izložbe smješten u parku na vrhu Nazorove ulice još čeka obnovu.

Konjski tramvaj, pušten u promet 5. rujna 1891. značio je evoluciju u javnom gradskom prijevozu u kojem su do tad služile kočije. Elektrifikacija tramvaja uslijedila tek 1910., nakon što je 1907. otvorena Gradska električna centrala i uvedena električna ulična rasvjeta. Ona je, međutim, prvi put predstavljena 1891., kad je izložbeni prostor osvjetljavalo 30 električnih svjetiljaka.

Glavni naglasak izložbe »Korak do novog stoljeća« ipak je na gospodarstvu budući da je ona uvod u projekt sustavnog istraživanja zagrebačke gospodarstva, posebno industrijske bašti-

ne, kojeg je voditelj autor izložbe Goran Arčabić. Među 250 izložaka stoga dominiraju fotografije izložbenih paviljona, reklame, oglasi i diplome pojedinih gospodarstvenika.

Veze sa Srednjom Europom

Vrijednost izložbe je i u tome što Gospodarsku izložbu stavlja u kontekst sa sličnim izložbama održanima u drugim središtima Austro-Ugarske – Beču 1873., Trstu 1882., Pragu 1891. i Budimpešti 1896., u čemu su posudbom muzejskih predmeta i tekstovima u katalogu doprinijeli i muzeji u navedenim gradovima.

Premda je zagrebačka Gospodarska izložba u usporedbi s drugima djelovala provincijski, ona je ipak bila znak razvoja hrvatskoga gospodarstva koji će uslijediti u iduća dva desetljeća.

Iako je Hrvatska 1891. bila pretežno poljoprivredna zemlja, među 3200 izlagača ipak je veći dio otpadao na obrt i industriju hrane, pića i drva, a manje na poljoprivrednu proizvodnju. O nedovoljnoj snazi hrvatskih poduzetnika ipak govori to da ih je samo dio imao vlastite izložbene objekte, ukupno 33. Većina je izlagala u prostorima namijenjenima predstavljanju pojedinih gospodarskih grana, u zgradama na rubu Sveučilišnog trga.

Napori koje je Hrvatsko-slavonsko gospodarsko društvo moralo poduzeti da bi se izložba održala, svjedoče o nepovoljnom položaju u kojem se nalazila Hrvatska u to vrijeme. Vlada bana Dragutina Khuen-Héderváryja dugo je odbijala financirati izložbu i dati dozvolu za njezino održavanje, koja je dobivena kad je dogovoreno da će izložba biti ograničen na poljoprivredu i šumarstvo Hrvatske i Slavonije.

Glavninu novca prikupilo je Gospodarsko društvo, a veliku pomoć pružio je grad Zagreb i gradonačelnik Milan Amruš. Zahvaljujući uspješnoj promidžbi na izložbi je ipak uspjelo nazočiti i 448 gospodarstvenika iz Dalmacije, a svoj paviljon imala je i BiH.

Dolazak Dalmatinaca posebnim vlakom na otkrivanje Kačićeva spomenika i to na trošak grada Zagreba bio je veliki politički čin. U tom kontekstu je i Gospodarska izložba bila simbol hrvatskoga jedinstva i nagovještaj ujedinjenja Hrvatske koje će uslijediti u 20. stoljeću.

OZRAČJE NA IZLOŽBI

»Lijepa naša« kao himna

Posjetitelje izložbe možda će iznenaditi što zvučnu kulisu uz ostale domoljubne pjesme čini i »Lijepa naša«. Razlog je to što je Mihanovićeve pjesma izvodena na otvorenju izložbe i na ostalim popratnim manifestacijama, a njeno izvodenje građani su pratili stojeći i otkrivene glave. Stoga se uobičajeno smatra da je time »Lijepa naša« inaugurirana u hrvatsku himnu, a službeno proglašenje uslijedilo je tek 1972.

Na izložbu u Zagreb, koji je tada imao 40.000 stanovnika, došlo je čak 450.000 posjetitelja. Prevedeno na današnje prilike, to je kao da Zagrebački velesajam posjeti 11 milijuna ljudi.

Tijekom održavanja Gospodarske izložbe Zagreb je dobio konjski tramvaj